

ЗАТВЕРДЖУЮ

Начальник Національної академії сухопутних
військ імені гетьмана Петра Сагайдачного

полковник

21.04.2026 року

Роман КАЧУР

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації
КУЗНЕЦОВА Михайла Олексійовича

(прізвище, ім'я, по батькові здобувача)

Воєнні операції на харківському напрямку у травні 1942 року

Тема дисертації затверджена вченою радою Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного від "27" жовтня 2022 року, протокол №4.

Зміни до теми дисертації затверджені вченою радою Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного від "10" липня 2024 року, протокол №21.

Витяг

з протоколу №14 засідання кафедри історії інституту психологічної підтримки персоналу від "18" березня 2026 року.

Присутні на засіданні 30 чол., у тому числі докторів наук 4 та кандидатів наук (докторів філософії) – 12, з них за спеціальністю поданої на розгляд дисертації 3 доктори наук, 11 кандидатів наук (докторів філософії).

Слухали:

Доповідь ад'юнкта (здобувача) КУЗНЕЦОВА М.О.

(прізвище, ініціали)

про результати виконання дисертаційної роботи "Воєнні операції на харківському напрямку у травні 1942 року"

(тема дисертації)

подану на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 032
(шифр)

В обговоренні дисертації брали участь:

1. Доктор історичних наук, професор О.М. КУЦЬКА;
2. Доктор історичних наук, професор В.С. ВИЗДРИК;
3. Кандидат історичних наук, доцент Т.І. ПЛАЗОВА;
4. Кандидат історичних наук А.Ю. ЩЕГЛОВ;
5. Доктор філософії А.І. СОРОКІВСЬКА-ОБІХОД;
6. Доктор філософії А.О. КМІН;
7. Кандидат історичних наук, доцент Л.В. СКОРИЧ;

8. Кандидат історичних наук, доцент Е.М. КАЗАН;
9. Кандидат історичних наук Н.П. КРАВЕЦЬ.

Серед виступаючих дали позитивний відгук про дисертацію 9 осіб, негативних відгуків не було.

За результатом презентації матеріалів доповіді, експертизи дисертації та аналізу повноти публікацій основних наукових результатів М.О. КУЗНЕЦОВА

ВИЗНАЧЕНО:

1. Дисертація подана на здобуття ступеня доктора філософії за своїм оформленням та структурою відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. “Про затвердження вимог до оформлення дисертації” (зі змінами), за обсягом відповідає вимогам освітньо-наукової програми 032 Історія та археологія, а за змістом відповідає спеціальності 032 “Історія і археологія”.

2. Наукове завдання визначено відповідно до:

Концепції воєнної історії України;

основних положень Доктрини з воєнно-історичної роботи у Збройних Силах України;

основних напрямів наукових досліджень закріплених за Національною академією сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного наказом Міністерства оборони України від 15.02.2019 № 65 – Про розподіл основних напрямків наукових досліджень між науковими установами, вищими військовими навчальними закладами, військовими навчальними підрозділами закладів вищої освіти Міністерства оборони України та Збройних Сил України;

єдиного переліку (каталогу) спроможностей Міністерства оборони України, Збройних Сил України та інших складових Сил оборони затвердженого міністром оборони України від 31 грудня 2021 року (спроможність FDR – 1.6.2);

плану воєнно-історичної роботи у Збройних Силах України;

плану наукової та науково-технічної діяльності Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного;

напряму наукової та науково-технічної діяльності кафедри історії Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного “Розвиток теоретичних основ воєнно-історичної науки”.

3. Метою дисертаційного дослідження було визначено комплексне дослідження воєнних операцій на Харківському напрямку у травні 1942 року, оцінка військового мистецтва протиборчих сторін, отримання корисного досвіду для сучасності та розробка рекомендацій щодо їх застосування.

Для досягнення поставленої мети у дисертації було розв’язане наукове завдання, яке полягало у комплексному аналізі підготовки та ведення наступальних операцій на Харківському напрямку навесні 1942 року, встановленні їхнього впливу на еволюцію воєнного мистецтва та проведенні порівняльної оцінки цього досвіду з результатами Слобожанської наступальної

операції 2022 року. Вивчення цього питання є вкрай важливим для воєнно-історичної галузі, оскільки дозволяє переосмислити стратегічні чинники успіхів і поразок минулого, виявити закономірності трансформації форм збройної боротьби та сформулювати практичні рекомендації для вдосконалення підготовки наступальних дій Збройних Сил України в сучасних умовах.

Хронологічні межі дослідження зумовлені предметом наукового пошуку й охоплюють період із березня 1942 р. по червень 1942 р. та з липня по жовтень 2022 р.

Нижня хронологічна межа відповідає часу початку планування Харківської наступальної операції Червоної армії та операції “Фрідерікус-І” Вермахту. Верхня межа припадає на закінчення операції “Фрідерікус-Південь” та її наслідки для Союзу Радянських Соціалістичних Республік (СРСР) та Третього Рейху. Нижня межа другого періоду відповідає початку планування Слобожанської наступальної операції, а верхня межа – її закінченню.

4. Дисертація є самостійним науковим дослідженням. Усі наукові результати, положення, висновки та рекомендації, сформульовані автором, є його власним науковим доробком.

За темою дисертації опубліковано 17 наукових праць: у 4 наукових статтях (у 3 одноосібних фахових виданнях України категорії “Б” та 1 у співавторстві включеному до категорії “А” Переліку наукових фахових видань України, проіндексованих у міжнародних наукометричних базах даних Scopus та Web of Science Core Collection та входить до 1 квартилю (Q1), а також у 10 одноосібних та 3 двоосібних матеріалах науково-практичних конференцій і семінарів. Внесок здобувача в одноосібних наукових працях – 100%, опублікованих у співавторстві, від загального змісту становить – від 50% (виданні яке включене до категорії “А”).

5. Ступінь достовірності та обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

У результаті проведення дослідження у повному обсязі достовірно та науково обґрунтовано виконано наступні завдання:

- проаналізовано та систематизовано стан наукової розробки теми, джерельну базу та методологічний апарат дослідження. Наявна джерельна база є загалом достатньо репрезентативною для об’єктивного осмислення обраної теми дослідження. Поєднання інформаційного матеріалу з виявлених наукових літератури та джерел, використання загальноновизнаних принципів та загальнонаукових логічних і спеціальних історичних методів дало можливість повноцінно її розкрити, реалізувати дослідницькі завдання, досягти мети та вирішити поставлене наукове завдання;

- висвітлено воєнно-політичну, оперативно-стратегічну, суспільно-політичну обстановку на Харківському напрямку навесні 1942 р., визначено основні чинники, що впливали на підготовку та проведення наступальних операцій у цьому регіоні. Воєнно-політична ситуація весною 1942 року визначалася

стратегічною переоцінкою радянським керівництвом виснаження противника, що призвело до розпорошення ресурсів на амбітні наступальні операції за умови глибокої мобілізаційної та організаційної кризи Червоної армії. Системні недоліки в управлінні, відсутність взаємодії родів військ та залучення малопідготовленого особового складу контрастували з високою адаптивністю Вермахту, який зумів швидко відновити боєздатність та забезпечити перевагу в оперативному плануванні. Ключовим чинником подальшої поразки під Харковом стало асиметричне сприйняття Барвінківського виступу, який радянське командування помилково вважало вигідним плацдармом для наступу, тоді як німецька сторона успішно використала його вразливі фланги для проведення операції на оточення;

- проаналізовано особливості підготовки наступальних операцій радянськими та німецькими військами в 1942 р. Успіх німецької операції “Фрідерікус-І” став можливим завдяки швидкому відновленню боєздатності Вермахту через ефективну логістику та високу оперативну гнучкість, що дозволило оточити радянські сили й створити умови для масштабного літнього наступу. Поразка радянських військ була спричинена низкою системних прорахунків, серед яких – критична недооцінка противника, неефективна структура управління без корпусної ланки та нераціональне використання рухомих груп, що призвело до дезорганізації та втрати ініціативи. Водночас досвід Харківської катастрофи став поштовхом до глибокої реорганізації Червоної армії та вдосконалення системи підготовки резервів, що зрештою заклало фундамент для успішного контрнаступу під Сталінградом наприкінці 1942 року;

- розкрито хід та особливості ведення наступальної операції радянськими військами Південно-Західного фронту та Вермахтом на Харківському напрямку. Німецька операція “Фрідерікус-Південь” класифікується як контрнаступальна, оскільки вона ґрунтувалася на детальному випереджальному плануванні та була успішно реалізована в момент дезорганізації й загального виснаження наступального потенціалу радянських військ. Ключовою відмінністю оперативного мистецтва сторін стала висока інтеграція танків, артилерії та авіації Вермахту для здійснення глибоких проривів, тоді як радянські сили, попри стійкість в обороні, не змогли ефективно скоординувати маневрені з'єднання з іншими родами військ. Дослідження підтверджує, що вирішальними чинниками успіху стали швидкість прийняття рішень та якість управління резервами, а отриманий досвід став визначальним етапом у подальшій еволюції принципів застосування мобільних сил обома сторонами;

- встановлено вплив цих операцій на подальший розвиток воєнного мистецтва. Бойові дії під Харковом у травні 1942 року виявили концептуальну різницю між радянською моделлю наступу з використанням неавтономних танкових бригад та німецьким підходом, що ґрунтувався на глибоких флангових маневрах у тісній взаємодії з авіацією. Поразка Південно-Західного фронту стала каталізатором докорінної модернізації Червоної армії, прискоривши створення повноцінних танкових корпусів та впровадження жорсткої централізації

управління артилерією й ударними авіаційними групами. Для обох сторін цей досвід став вирішальним етапом в еволюції воєнного мистецтва, оскільки він закріпив перехід до моделі інтегрованого застосування видів і родів військ, що визначило характер збройної боротьби у наступні роки війни;

- здійснено порівняльний аналіз наступальних операцій 1942 р. та Слобожанської наступальної операції Сил оборони України 2022 р., сформульовано рекомендації щодо застосування отриманих уроків для підготовки та ведення наступальних операцій Збройними Силами України у сучасних умовах та окреслено недостатньо вивчені аспекти теми, визначено напрями майбутніх дослідницьких пошуків. Порівняльний аналіз доводить, що попри еволюцію від масованої маневрової війни 1942 року до високотехнологічної моделі 2022 року, базові принципи – маневр, раптовість та концентрація зусиль, залишаються незмінними фундаментами перемоги. Досвід обох кампаній засвідчує, що успіх операцій визначається не чисельною перевагою, а інтелектуально-технологічною якістю управління, швидкістю рішень та максимальною інтеграцією засобів розвідки й ураження.

У сукупності це дозволило досягти поставленої перед дисертантом мети. Усі отримані наукові результати, отримані в ході вирішення поставлених завдань повною мірою відображені у висновках до розділів та загальних висновках дисертації.

6. Ступінь новизни одержаних результатів. В результаті виконання дослідження:

вперше: всебічно охарактеризовано та глибоко проаналізовано ключові особливості підготовки радянських і німецьких військ до ведення операцій у весняній кампанії 1942 року. Зокрема, у межах порівняльного аналізу розкрито специфіку оперативного планування, де акцентовано увагу на радянській концепції фронтового наступу та німецькій стратегії контрударів, а також детально вивчено процеси оперативного розгортання сил, що включали приховане зосередження резервів та формування ударних угруповань. Окрему увагу приділено заходам із підготовки наступу та оборони, зокрема інженерному облаштуванню рубежів, налагодженню логістичних маршрутів та створенню мережі польових аеродромів, що супроводжувалося впровадженням комплексних організаційних заходів щодо реформування структури управління, покращення взаємодії між родами військ та вдосконалення системи тилового забезпечення обох противборчих сторін;

встановлено та науково обґрунтовано вплив наступальних операцій радянських військ Південно-Західного фронту та контрнаступальних дій військ гітлерівської коаліції на Харківському напрямку на подальший розвиток воєнного мистецтва, а також на трансформацію організаційно-штатних структур збройних сил обох противборчих сторін. Зокрема, у роботі деталізовано особливості еволюції оперативного мистецтва та застосування видів і родів військ, що виявилися у переході до більш гнучких форм маневреної війни. Окрему увагу приділено змінам у принципах реорганізації та бойового застосування танкових з'єднань, що зумовило відмову від розпорошених бригад на користь автономних корпусів, а також

проаналізовано процеси модернізації систем управління артилерією та авіацією, спрямовані на створення інтегрованих ударних угруповань, здатних до взаємодії в умовах динамічної оперативної обстановки;

на основі порівняльного аналізу контрнаступальної операції Вермахту “Фрідерікус-Південь” 1942 р. та Слобожанської наступальної операції Сил оборони України 2022 р. визначено спільні та відмінні риси операцій і виділено важливі воєнно-історичні уроки для підготовки та ведення наступальних операцій. Встановлено, що попри різницю в епохах, вирішальним фактором успіху в обох випадках стала дезорганізація системи управління противника через випереджувальний маневр та нанесення ударів по вразливих флангах угруповань, що втратили наступальний потенціал. Головною відмінністю операції 2022 року став перехід від класичної масованої концентрації бронетехніки до мережево-центричної моделі, де перевага досягалася за рахунок інтегрованої розвідки, використання безпілотних систем та високоточної артилерії. Стійкість логістичних ланцюгів та швидкість прийняття рішень на рівні тактичних груп є критично важливими для утримання темпу наступу в умовах динамічної зміни обстановки. Сучасні операції вимагають поєднання воєнних зусиль із потужним інформаційно-психологічним впливом, що дозволяє паралізувати волю ворога до спротиву ще до моменту фізичного оточення його сил.

Уточнено та доповнено: висновки з оцінки воєнно-політичної, воєнно-стратегічної та соціально-політичної обстановки навесні 1942 р., а також оперативної обстановки на Харківському напрямку, зокрема виявлено ключові чинники, що впливали на підготовку та проведення наступальних операцій у цьому регіоні;

хід та особливості ведення воєнних дій радянськими та німецькими військами на Харківському напрямку, уточнено оперативний зміст німецької контрнаступальної операції “Фрідерікус-Південь”, яка у більшості джерел розглядається як наступальна;

хронологію ведення наступальної операції військами Південно-Західного фронту та контрнаступальної операції німецьких військ “Фрідерікус-Південь”.

Набула подальшого розвитку історіографія за напрямом дослідження, до наукового обігу введено раніше неопубліковані документи і матеріали, що дозволило розширити джерельну базу, уточнити окремі аспекти проблеми та повному інтерпретувати вже відомі історичні події й процеси.

Аналіз стану наукової розробки теми дисертації засвідчив, що у зарубіжній та вітчизняній воєнно-історичній науці проблема підготовки та проведення наступальних операцій на Харківському напрямку навесні 1942 року, незважаючи на її фундаментальне значення, дотепер не отримала цілісного та об’єктивного висвітлення. Автори наявних публікацій здебільшого зосереджували увагу на хронологічному описі подій або вузькоспеціалізованому аналізі дій окремих з’єднань, спираючись на масив документів, які часто інтерпретувалися крізь призму застарілих ідеологічних парадигм. Водночас поза увагою дослідників залишилося комплексне вивчення еволюції воєнного мистецтва від етапу формування перших танкових корпусів у 1942 році до сучасних мережево-центричних операцій. Зокрема, у наукових працях відсутній глибокий

порівняльний аналіз між операціями “Фрідерікус-Південь” (“Фрідерікус-І”) та Слобожанською наступальною операцією 2022 року, що не дозволяє повноцінно виявити тяглість та трансформацію принципів застосування мобільних угруповань, засобів розвідки та систем управління в історичній ретроспективі.

Структура та обсяг дисертації виконанні з урахуванням мети та завдань дослідження. Загальний обсяг дисертації 333 аркуші, основний зміст роботи викладено на 216 аркушах, список використаних джерел містить 342 найменування на 34 аркушах. Дисертація проілюстрована 40 схемами, 4 рисунками та 4 таблицями наведених у додатках, викладених на 65 аркушах.

Дисертаційна робота складається із титульного аркуша, анотації, змісту, переліку умовних скорочень, вступу, трьох розділів, висновків списку використаних джерел і літератури, додатків.

Розділ 1. Історіографія, джерельна база та методологія дослідження (Досліджено стан наукової розробленості теми, джерельну базу, історіографію та розкрито методи, які були застосовані для отримання наукових результатів).

Розділ 2. Передумови проведення наступальних операцій військ Південно-Західного напрямку та групи армій “Південь” (всебічно охарактеризовано та глибоко проаналізовано ключові особливості підготовки радянських і німецьких військ до ведення операцій у весняній кампанії 1942 року. У межах порівняльного аналізу розкрито специфіку оперативного планування, де акцентовано увагу на радянській концепції фронтового наступу та німецькій стратегії контрударів, а також детально вивчено процеси оперативного розгортання сил, що включали приховане зосередження резервів та формування ударних угруповань. Окрему увагу приділено заходам із підготовки наступу та оборони, зокрема інженерному облаштуванню рубежів, налагодженню логістичних маршрутів та створенню мережі польових аеродромів, що супроводжувалося впровадженням комплексних організаційних заходів щодо реформування структури управління, покращення взаємодії між родами військ та вдосконалення системи тилового забезпечення обох протиборчих сторін).

Розділ 3. Перебіг бойових дій на Харківському напрямку у травні 1942 року: хід, результати та воєнно-історичні оцінки (встановлено та науково обґрунтовано вплив наступальних операцій радянських військ Південно-Західного фронту та контрнаступальних дій військ гітлерівської коаліції на Харківському напрямку на подальший розвиток воєнного мистецтва, а також на трансформацію організаційно-штатних структур збройних сил обох протиборчих сторін. Зокрема, у роботі деталізовано особливості еволюції оперативного мистецтва та застосування видів і родів військ, що виявилися у переході до більш гнучких форм маневреної війни. Окрему увагу приділено змінам у принципах реорганізації та бойового застосування танкових з'єднань, що зумовило відмову від розпорочених бригад на користь автономних корпусів, а також проаналізовано процеси модернізації систем управління артилерією та авіацією, спрямовані на створення інтегрованих ударних угруповань, здатних до взаємодії в умовах динамічної оперативної обстановки. На основі порівняльного аналізу контрнаступальної операції Вермахту “Фрідерікус-Південь” 1942 р. та Слобожанської наступальної операції Сил оборони

України 2022 р. визначено спільні та відмінні риси операцій і виділено важливі воєнно-історичні уроки для підготовки та ведення наступальних операцій. Встановлено, що попри різницю в епохах, вирішальним фактором успіху в обох випадках стала дезорганізація системи управління противника через випереджувальний маневр та нанесення ударів по вразливих флангах угруповань, що втратили наступальний потенціал).

7. Практичне значення дослідження полягає у сприянні подальшим воєнно-історичним дослідженням за даною проблематикою та підготовці висококваліфікованих військових фахівців, розширенню їх знань та пошуку пріоритетних і результативних шляхів протидії країні-агресору, забезпечення національної безпеки України як суверенної і незалежної держави.

Матеріали дисертаційного дослідження також будуть корисними для ознайомлення українською та світовою спільнотою для формування чіткого розуміння тяглості агресивної воєнної політики Росії, що базується на нав'язуванні світові викривленої правди про події Другої світової війни та міфологізації радянських воєнних операцій. Висновки роботи сприятимуть деконструкції пропагандистських наративів про “виняткову непереможність” та “визвольний характер” дій російської зброї, які сьогодні використовуються для виправдання збройної агресії проти України, легітимізації окупації територій та трактування історії як інструменту експансії.

Результати дисертаційного дослідження впроваджено в навчальний процес Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, а саме використано для відпрацювання методичних розробок навчальної дисципліни “Історія війн та військового мистецтва”, самостійної підготовки курсантів (акт від 08.10.2025). Здійснено впровадження в навчальний процес Інституту українознавства імені І. Крип'якевича НАН України, а саме використані при виконанні НДР відділу новітньої історії “Національний спротив в Україні: історичні традиції, сучасні виклики, міжнародна підтримка”, при відпрацюванні методичного матеріалу при викладанні навчальної дисципліни ОПП В9: “Україна в роки Другої світової війни” (акт від 10.09.2025 № 141/237). Також впроваджено у практичну діяльність військової частини А5111: використовуються як методичні матеріали при проведенні занять, тренінгів, навчань з особовим складом військової частини А5111 військової частини А1314 (акт від 26.03.2026 р. № 2657/3085).

8. Основні положення та висновки проведеного дослідження висвітлені у сімнадцяти наукових публікаціях:

Статті, в яких опубліковані основні результати дисертації:

1. Кузнєцов М. Передумови проведення та підготовка радянських військ до Харківської наступальної операції 1942 року. *Літопис Волині : всеукраїнський науковий часопис*. 2023. Чис. 28. С. 122–128 (*описує наукові результати викладені у розділі 2*).

2. Кузнєцов М. Операція “Фрідерікус-1” військ гітлерівської коаліції як передумова проведення наступальної операції “Блау”. Підготовка до ліквідації

барвінківського плацдарму. *Військово-науковий вісник*. 2023. Вип. 40. Львів : НАСВ. С. 238–257 (описує наукові результати викладені у розділі 2).

3. Кривизюк Л., Кузнецов М. Харківська наступальна операція (12–17 травня 1942 року): прорахунки в оперативному командуванні. *Східноєвропейський історичний вісник* / голов. ред. В. Ільницький. Дрогобич : Видавничий дім “Гельветика”, 2024. Вип. 30. С. 146–161 (описує наукові результати викладені у розділі 3).

4. Кузнецов М. Контрнаступальна операція Вермахту “Фрідерікус-Південь” (1942) та Слобожанська наступальна операція Сил оборони України (2022): порівняльний аналіз. *Вісник гуманітарних наук*. 2025. Вип. 13 (листопад) (описує наукові результати викладені у розділі 3).

Наукові публікації, які засвідчують апробацію результатів дисертації:

5. Кузнецов М. Невдалий план Й. Сталіна зі звільнення Харкова: травень 1942 року. *Українське військо: сучасність та історична ретроспектива* : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 23 листопада 2022 р. Київ : НУОУ, 2023. С. 247–248 (описує наукові результати викладені у розділі 2, 3).

6. Кузнецов М. Мобільність механізованих та танкових підрозділів як елемент успіху військової операції. *Перспективи розвитку озброєння та військової техніки Сухопутних військ* : зб. тез доп. IV Міжнар. наук.-техн. конф., м. Львів, 17–18 травня 2023 р. Львів : НАСВ, 2023. С. 34 (описує наукові результати викладені у розділі 2, 3).

7. Кузнецов М. Плани радянського та німецького командування на літню кампанію 1942 року. *Актуальні проблеми науки, освіти та суспільства в XXI столітті* : зб. тез доп. Міжнар. наук.-практ. конф., м. Кременчук, 22 червня 2023 р. Кременчук : ЦФЕНД, 2023. С. 56–58 (описує наукові результати викладені у розділі 2).

8. Кузнецов М. Опір німецькій окупаційній владі на території України в першій половині 1942 року. *Сучасний стан та пріоритети модернізації науки, освіти та технологій* : зб. тез доп. Міжнар. наук.-практ. конф., м. Біла Церква, 10 січня 2024 р. Біла Церква : Центр фінансово-економічних наукових досліджень, 2024. С. 44–46 (описує наукові результати викладені у розділі 2).

9. Кузнецов М. Добровольчий рух в українському суспільстві. Участь добровольців у російсько-українській війні у 2014–2024 роках на Харківщині. *Добровольці на захисті Української держави: історія та сучасність* : зб. тез доп. III Всеукр. наук. конф., м. Львів, 30 квітня 2024 р. Львів : НАСВ, 2024. С. 40–42 (описує наукові результати викладені у розділі 3).

10. Кузнецов М. Проблеми з особовим складом – одна з причин непорозумінь військово-політичного керівництва Німеччини в першій половині 1942 року. *Розвиток наук в умовах нової реальності: проблеми та перспективи* : зб. наук. пр. з матеріалами III Міжнар. наук. конф., м. Ужгород, 4 жовтня 2024 р. Ужгород : Міжнародний центр наукових досліджень, 2024. С. 256–258 (описує наукові результати викладені у розділі 2, 3).

11. Резнік В., Кузнецов М. Оперативний зміст та особливості наступальних (контрнаступальних) операцій угруповань військ Збройних Сил України під час відсічі повномасштабної російської агресії (2022–2024). *Воєнна історія України: історична ретроспектива* : матеріали міжвуз. наук.-практ. семінару, м. Київ, 31 жовтня 2024 р. Київ : НУОУ, 2024. С. 139–142 (описує наукові результати викладені у розділі 3).

12. Кузнецов М. Особливості підготовки наступальної операції угруповання військ Збройних Сил України у Харківській області (06.09 – 02.10.2022). *Українське військо: сучасність та історична ретроспектива* : матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 28 листопада 2024 р. Київ : НУОУ, 2024. С. 76–77 (описує наукові результати викладені у розділі 3).

13. Кузнецов М., Юркевич Р. Українські добровольці у російсько-українській війні 2014–2024 рр.: роль, внесок та виклики. *Добровольці на захисті Української державності: історія та сучасність* : матеріали IV Всеукр. наук. конф., м. Львів, 14 березня 2025 р. Львів : НАСВ, 2025. С. 56–58 (описує наукові результати викладені у розділі 3).

14. Кузнецов М. Контрнаступальна операція вермахту “Fridericus-I” 1942 року та Слобожанська наступальна операція Збройних Сил України 2022 року з точки зору воєнно-історичної компаративістики. *Досвід застосування збройних сил у світових війнах і воєнних конфліктах XX – початку XXI ст.: тенденції та закономірності* : матеріали міжвуз. наук.-практ. семінару, м. Київ, 22 травня 2025 р. Київ : НУОУ, 2025. Вип. 14. С. 107–115 (описує наукові результати викладені у розділі 2, 3).

15. Кузнецов М. Зброя і військова техніка німецько-радянського фронту Другої світової війни: вплив на перебіг бойових дій 1942 року. *Зброяря: історія розвитку озброєння та військової техніки* : зб. тез доп. V Міжнар. наук. конф., м. Львів, 15 жовтня 2025 р. Львів : НАСВ, 2025. С. 48–50 (описує наукові результати викладені у розділі 2, 3).

16. Кузнецов М., Кривизюк Л. Партизанський рух у Харківській області у травні 1942 року. *Друга світова війна в історії країн та народів Східної Європи* : зб. тез доп. Всеукр. наук. конф., м. Кропивницький, 27 листопада 2025 р. Кропивницький : РВВ ЦДУ ім. В. Винниченка, 2025. С. 25–27 (описує наукові результати викладені у розділі 2, 3).

17. Кузнецов М. Уроки з досвіду проведення контрнаступальної операції “Fridericus-Süd” (1942) у контексті сучасної російсько-української війни. *Українське військо: сучасність та історична ретроспектива* : матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 27 листопада 2025 р. Київ : НУОУ, 2025. С. 328–329 (описує наукові результати викладені у розділі 3).

9. Недоліки дисертації:

потребує дооформлення список використаних джерел і літератури, прослідковується певна невідповідність;

у тексті зустрічається стилістична неохайність;

написання порядкових числівників у позначенні військових з’єднань слід унормувати відповідно до чинного правопису;

окремі фрагменти роботи потребують точнішого визначення термінології. Деякі поняття, наприклад, “повітряний флот”, “авіаційний корпус”, “рухома група”, використовуються без чіткого початкового визначення. Слушно було б подати їх у термінологічний словник;

необхідно вдосконалити термінологічну узгодженість тексту, зменшивши стилістичні повтори та уніфікувавши ключові поняття;

рекомендується скоротити висновки до кожного розділу. Збільшений об’єм ускладнює сприйняття основних результатів, зробити більш лаконічними та зосередженими на ключових аспектах.

10. Гриф дисертації “нетаємно” надано вірно. Інформація з обмеженим доступом, що містить державну таємницю, у роботі не міститься.

УХВАЛИЛИ:

1. За актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованості, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація М.О. КУЗНЄЦОВА відповідає вимогам “Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії”, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року №44 та оформлена у відповідності до вимог наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. “Про затвердження вимог до оформлення дисертації” (із змінами), а її обсяг та зміст відповідає вимогам освітньо-наукової програми за спеціальністю 032 “Історія та археологія”. Повнота та виклад основних наукових положень дисертації у наукових публікаціях здобувача, відповідає вимогам пунктів 8, 9 постанови Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 – Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії та іншого чинного законодавства у питаннях, що стосується. У дисертації та наукових публікаціях здобувача не виявлено ознак академічного плагіату.

2. Рекомендувати дисертацію М.О. КУЗНЄЦОВА до захисту у разовій спеціалізованій вченій раді.

3. Рекомендувати вченій раді Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного утворити разову спеціалізовану вчену раду для розгляду дисертації М.О. КУЗНЄЦОВА у наступному складі:

Голова разової спеціалізованої вченої ради: доктор історичних наук, професор полковник КУЦЬКА Олеся Миколаївна, начальник кафедри історії Інституту психологічної підтримки персоналу Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного.

Рецензент: доктор історичних наук, професор працівник ЗС України ХАРУК Андрій Іванович, професор кафедри історії Інституту психологічної підтримки персоналу Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного.

Рецензент: кандидат історичних наук, працівник ЗС України МАРЦІНКО

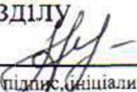
Наталя Миколаївна, провідний науковий співробітник науково-дослідного відділу механізованих і танкових військ науково-дослідного управління застосування та підготовки військ (сил) наукового центру Сухопутних військ Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного.

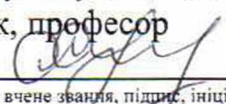
Офіційний опонент: доктор історичних наук, професор АВТУШЕНКО Ірина Борисівна, завідувачка кафедри теорії та історії держави і права Національного транспортного університету.

Офіційний опонент: кандидат історичних наук, доцент ЧОРНИЙ Олександр Васильович, доцент кафедри історії України та всесвітньої історії Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка.

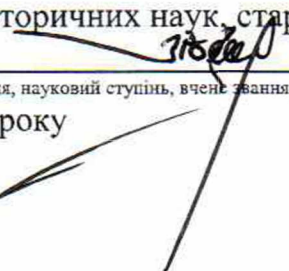
Результати голосування присутніх на засіданні за затвердження висновку:
за – 18 (з них 13 – члени кафедри історії),
проти – немає,
утрималися – немає.

В тому числі фахівців, які мають науковий ступінь зі спеціальності здобувача:
за – 15 (з них 11 – члени кафедри історії),
проти – немає,
утрималися – немає.

Секретар структурного підрозділу
кандидат історичних наук Наталія КРАВЕЦЬ
(науковий ступінь, вчене звання, підпис, ініціали, прізвище)
01.04.2026 року

Керівник структурного підрозділу
Начальник кафедри історії Інституту психологічної підтримки персоналу
Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного
Доктор історичних наук, професор
полковник Олеся КУЦЬКА
(повне найменування, науковий ступінь, вчене звання, підпис, ініціали, прізвище)

Підпис полковника КУЦЬКОЇ О.М. засвідчую.

Тимчасово виконуючий обов'язки заступника начальника Національної академії
сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного з наукової роботи
Кандидат історичних наук, старший дослідник
полковник Володимир ЗАБОЛОТНЮК
(повне найменування, науковий ступінь, вчене звання, підпис, ініціали, прізвище)
01.04.2026 року